

1.01
Prejeto 22. 12. 2011

UDK 56.166:339.13.027(497.4Murska Sobota)"1925"

Darja Kerec*

Prekmurske Benetke leta 1925

IZVLEČEK

V prvi polovici novembra 1925 so Slovenijo in večji del tedanje Kraljevine SHS prizadele hude poplave, ki niso prizanesle skoraj nobeni regiji. Največ škode je povodenj povzročila na območju tedanje Mariborske oblasti, kjer so bregove prestopile Drava, Savinja in Mura. V Murski Soboti je močno deževje terjalo tri smrtne žrtve, okoli tisoč prebivalcev mesta pa je ostalo brez strehe nad glavo. V dneh od 11. novembra dalje je z vseh koncev ožje domovine prihajala pomoč v hrani, delovni sili in denarju. Prekmurje je bilo ločeno od preostalega dela Slovenije, delovala pa je telefonska in telegrafska povezava. Pri razdeljevanju nujne denarne pomoči je prihajalo tudi do nepravilnosti in zaostankov, komisija za popis škode namreč ni bila najbolje organizirana. Škoda na območju Murske Sobotne je bila ocenjena na več milijonov takratnih dinarjev, številke so se razlikovale in tudi prošnja za finančno injekcijo, naslovljena na oblast v Beogradu, ni bila uslišana v celoti, čeprav so se slovenski poslanci trudili po najboljših močeh. V letih 1925 in 1926 so se politična nesoglasja prenesla tudi na lokalno raven, še posebej na območju Mariborske oblasti. Dnevno časopisje je sproti objavljalo dopise iz prizadetih krajev in opozarjalo na neodzivnost Beograda. Poplave so po svoje pripomogle k urbanističnemu razcvetu Murske Sobotne, ki je ravno leto pred njimi dobila tudi železniško povezavo. Mesto se je tako elektrificiralo in si v tridesetih letih 20. stoletja gospodarsko opomoglo s pomočjo ambicioznih domačih industrialcev.

Ključne besede: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, Murska Sobota, poplave, 1925

ABSTRACT

THE PREKMURJE VENICE OF 1925

In the first half of November 1925 Slovenia and most of what was at the time the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was ravaged by floods which barely spared any regions at all. The deluge did most damage in the area then governed by the Maribor county, where the rivers Drava, Savinja and Mura overflowed. Three people died in Murska Sobota due to heavy rain, and around a thousand people lost their homes. In the days since 11 November aid in food, workforce and money arrived from all parts of Slovenia. Murska Sobota and thus the Prekmurje region was separated from the rest of the country, but telephone and telegraph connections remained operational. Due to a somewhat disorganised damage assessment commission,

* Dr., docentka, Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Kardeljeva ploščad 16, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: Darja.Kerec@pef.uni-lj.si

irregularities and delays were also involved in the distribution of the urgent financial aid. The damage in the territory of Murska Sobota was estimated at several millions of dinars. The numbers varied and the request for financial aid, addressed to the authorities in Belgrade, was not fulfilled completely, although the Slovenian members of parliament put all their efforts into it. In 1925 and 1926 the political disagreements also manifested themselves at the local level, especially the area governed by the Maribor county. Daily newspapers kept publishing reports from the affected region and underlined Belgrade's non-responsiveness. In their own way the floods contributed to the urban development of Murska Sobota, where the railroad connection was established a year earlier as well. Thus the city was electrified and in the 1930s it recovered economically with the aid of ambitious Slovenian industrialists.

Key words: Kingdom of Sebs, Croats and Slovenes, Murska Sobota, floods, 1925

»To prijazno mesto je izgledalo kakor Benetke; vse ceste in ulice so bile pod vodo, da je bil skoro ves promet onemogočen. Obširno smo že poročali o silni nesreči, ki je zadela soboške meščane, med katerimi jih je mnogo sto brez strehe. V Bolniški ulici je stala voda pri katoliški cerkvi do 2 m visoko, popolnoma poplavljen pa je bila tudi Šolska ulica«,¹ so poimenovali Mursko Soboto v časniku Jutro 15. novembra 1925, potem ko je deževje po vsej državi in zlasti na slovenskih tleh povzročilo poplave. Voda je najhujše besnela v Prekmurju, najbolj v Murski Soboti in neposredni okolici, ter povzročila, da je okoli tisoč ljudi (skoraj ena tretjina vseh prebivalcev) ostalo brez strehe nad glavo.

To niso bile edine poplave, ki so prizadele slovenske kraje do tedaj v 20. stoletju. V letih 1901, 1910 in 1923 so poplavljalje Sava, Savinja, Krka, Drava ... 12. in 13. novembra 1925 pa je zaradi nenehnega deževja (deževati je začelo 10. novembra) poplavilo Mursko Soboto z okolico v samo dveh urah in zalilo okoli 150 hiš,² tako da je bila odrezana od države. Delovala sta edino telefon ter telegraf (brzjav). Okoli 150 družin so morali namestiti v železniških vagonih, mnogi so ostali brez vsake obleke in so se napol goli zatekli v za njih posebej ogrevane vgone.³ 12. novembra je v Prekmurju voda okoli 20. ure dosegla svoj višek in je potem začela polagoma upadati; do 23. ure je padla za približno 15 cm.⁴ Da je voda resnično narasla v kratkem času, pričajo podatki, da so se posamezniki le po ključju rešili gotove smrti. Takih obupnih prizorov je bilo veliko. Med drugimi je voda popoldne v šoli presenetila učiteljico ročnih del Marijo Švarc, ki ni hotela oditi iz šole, temveč je vztrajala v svoji sobi. Medtem pa je pridrla voda in uboga uči-

¹ Jutro, 15. 11. 1925, str. 3.

² Podatki o zalitih domovanjih so različni. Več v Blaž Komac, Karel Natek, Matija Zorn: Geografski vidiki poplav v Sloveniji. Ljubljana 2008, str. 138.

³ Jutro, 13. 11. 1925, str. 6.

⁴ Prav tam.

teljica je ostala do večera skoraj do prsi v njej. Podobno se je zgodilo tudi upokojeni učiteljici Ahčinovi, ki se je komaj rešila.⁵ Najhujši naval vode je bil 12. novembra popoldne med 14. in 16. uro. Ljudi je zajela panika in sprva nihče ni vedel, kako naj si pomaga. Tako se je pripetilo, da se je nekemu pismonoši, ki je pomagal meščanom, podrla domovanje. Posebno hudo je bilo v Murski Soboti, ker ni bilo pitne vode, saj je zalilo vse vodnjake. Hrane ni bilo dobiti v nobeni gostilni, najmanj pa še kruha ali vina. Organizirali so ljudsko kuhinjo za najbolj prizadete.⁶

Dnevno časopisje je v podrobnostih pisalo o žrtvah in materialni škodi na območju Mariborske oblasti (slovensko ozemlje je bilo od leta 1922 razdeljeno na Ljubljansko in Mariborsko oblast, kateri sta pripadla Prekmurje in Medmurje): *»Slovenijo je pretekli teden strašno zadela šiba božja. V spomladnem in jesenskem času so sicer poplave nekaj običajnega, toda v tako velikanskem obsegu še niso do sedaj že zdavnaj nastopile in v mnogih krajih niti najstarejši ljudje ne pomnijo, da bi tako divjale. Poleg povodnji so nastopile še druge naravne nesreče, zemeljski plazovi so napravili ogromno škodo. Poplave je povzročilo dolgotrajno deževje, zlasti silovit naliv v sredo po noči. Takrat je deževalo neprestano celo noč, kot bi lilo iz skafa.»*⁷ Poplave so bile tudi v Bosni in Srbiji in Vojvodini, a najbolj so se v tistih dneh razpisali o stanju v Prekmurju: *»Najhujše je prizadeto Prekmurje, za njim ljutomerski in ptujski okraj, Sotelska dolina, Savinjska dolina in mariborski okraj. Za Prekmurje se lahko reče, da ga taka nesreča še ni nikoli zadela. Vsled strašnega naliva so izstopili vsi potoki in Mura je zalila celo pokrajino v višini več metrov. Strašen je bil pogled na ogromno blatno jezero, iz katerega so štrlela le drevesa in strehe od hiš, na katerih so se zbirale preplašene družine ter prezebajoč v najhujšem dežju čakale na pomoč brez hrane, v vedni nevarnosti, da jim voda izpodnese še edino oporo ter jih pogoltne. Po blatni vodi je plavala okrog njihova imovina, živina je v hlevih tulila in mukala v naraščajoči vodi, dokler ni utonila; kjer se je posrečilo, živino še pravočasno spraviti iz hlevov, je vseeno poginila, ker je voda narastla nad 2 metra ter ugonobila vse, kar se ni rešilo na drevesa ali strehe. Z mostovi in brvmi je napravila kratek obračun, odnesla jih je neznano kam. V Murski Soboti je voda porušila sedem hiš ter stala na ulicah v višini več metrov. Poplava je odrezala Prekmurje od ostalih krajev, ker je razdrila železniško progo in odnesla mostove. K sreči je še pravočasno privozil vlak z rešilnim osebjem - pionirji iz Ptuj, ki so pripeljali s seboj pontone.»* Poplava je zahtevala v Prekmurju tri človeške žrtve – eno žensko in dva moška, med temi postiljona, tj. poštnega voznika, ki je utonil s konji vred med vožnjo pri Rankovcih. So pa po večini rešili pisemsko pošto. Enako občutno je bil prizadet tudi ljutomerski okraj posebno del ob Muri. Kot v Prekmurju je tudi tu povodenj strašno divjala. Železniški nasip pri Veržeju so prekopal, da so lahko napravili vodi odtok, ker bi drugače uničila vse severno ležeče kraje.⁸ Razmere v Prekmurju so opisovali kot »vesoljni potop«:

⁵ Jutro, 14. 11. 1925, str. 6.

⁶ Prav tam, 14. 11. 1925, str. 6.

⁷ Slovenski gospodar, 19. 11. 1925, str. 2.

⁸ Prav tam.

»Prizori so bili obupni. Ljudje so plezali na strehe in drevje, da si rešijo golo življenje, saj je vse drugo imetje uničevala in odnašala voda. Tri dni in tri noči je širom gornjega Prekmurja odmevalo obupno klicanje na pomoč. V Murski Soboti se je po ulicah nalilo vode do tri metre visoko.«⁹

O problemih, ki jih je povzročala Mura, je tudi desetletje pozneje pisalo v Krajevnem leksikonu Dravske banovine. V splošnem pregledu za soboški srez piše, »da razen deroče Mure, ki ob visoki vodi rada ruši bregove, so vse ostale vode skromni potoki, ki se poleti večidel skoraj čisto posuše. To velja tudi za Ledavo, ki pa utegne ob daljšem deževju silno narasti in poplaviti okolno ozemlje.«¹⁰

Pozivi za pomoč prizadetim prebivalcem novembra 1925 so bili številni, tudi s sočutnim besediščem pisci člankov niso skoparili: »Bedni nesrečniki s strahom pričakujejo trde zime, kam naj spravijo svojo družino, ubogo nago deco! Z zaupanjem se obračajo ti trpini do usmiljenih bratskih in sestrskih src.«¹¹ Tudi prekmurski tisk, predvsem dvojezična Murska krajina (Mörszka krajina), je pozival k darovom za oškodovance: »Szrezko poglavársztvo v M. Soboti je edno okrožnico dalo na vsze obcsine, z sterim naprása óbcsine naj nabirnjio szamovolne dáre za od popláve prizadete szirmáke.«¹²

Po treh dneh je voda upadla, 17. novembra se je pokazalo sonce, ki so ga posebej veselo pozdravili prebivalci Cvetne ulice in v Mali Kaniži. Časnik Slovenec tako poroča: »V vsem svojem razdejanju je videla nedeljska Sobota v svoji sredi nešteto prekmurskih sinov in hčera, ki so prišli od blizu in daleč, da vidijo svojo ljubljeno Sobotu. Prišli so iz Tešanovec in Bakovec, prišli so iz Goričke, Ravenske in Dolenske in vsi so prinesli s seboj kruha. Vse govori tudi o tihem »srbskem« oficirju in njegovih vojakih, ki so kot nemi vitezi dela prišli, storili svojo samaritansko dolžnost in odšli, ne da bi se jim ti zamegli oddolžiti. Kako dobro dene človeku, ko vidi, kako se v nesreči pokaže res bratsko srce.«¹³

O poplavah so časniki poročali tudi s Kranjske, Štajerske, Dolenjske, Ljubljanskega barja idr. Časopisni naslovi v tistih dneh so se glasili: »Radi dolgega deževja so vse reke v Sloveniji silno narastle in poplavile cele doline; Železniški promet med Ljubljano in Mariborom prekinjen, med Ljubljano in Zagrebom oviran; Podsut vlak; Grozna opustošenja v Murski Soboti in ostalem Prekmurju; Železniška proga poškodovana« itd.¹⁴ Še dve leti po povodnji se je posebej razpisal Ilustrirani Slovenec in

⁹ Domovina, 20. 11. 1925, str. 6.

¹⁰ Krajevni leksikon dravske banovine : krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev dravske banovine. Ljubljana, 1937, str. 452.

¹¹ Domoljub, 3. 12. 1925, str. 53. Podobna prošnja je bila objavljena v evangeličanskem mesečniku Düsevni liszt: mejszecsne verszke novine dne 20. decembra 1925 (str. 10) ter v Mörszki krajini 29. novembra 1925 (str. 3).

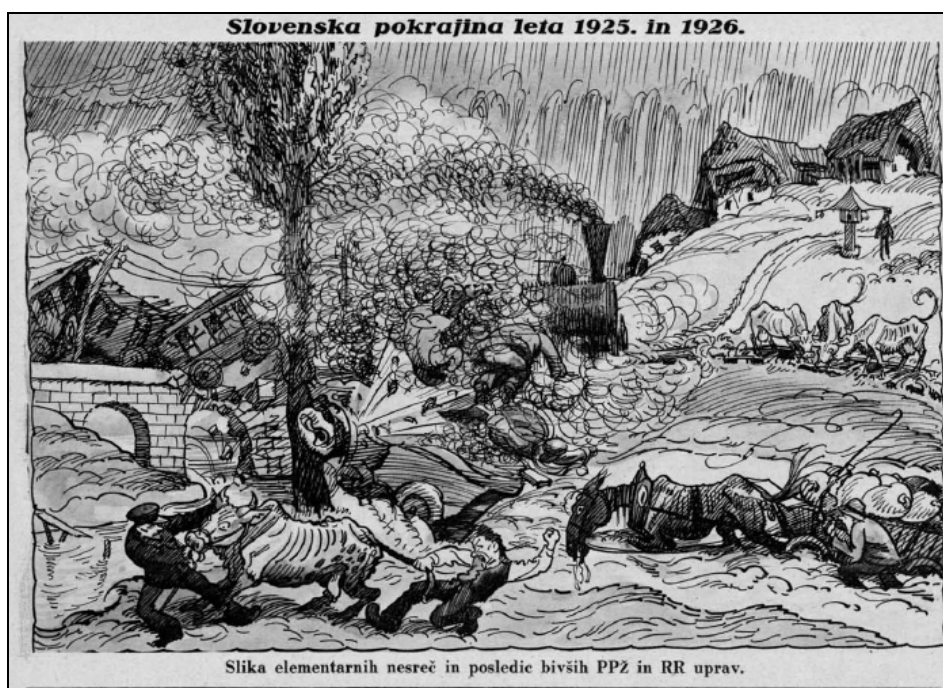
¹² Mörszka krajina: vérsztveni, politicsni i kulturni tjédnik. Muravidék: gazdasági, politikai és kulturális hetilap (dalje: Mörszka krajina) 22. 11. 1925, str. 2.

¹³ Slovenec, 19. 11. 1925, str. 4.

¹⁴ Jutro, 13. 11. 1925, str. 6.

objavil risbo Hinka Smrekarja v zvezi s povodnijo, ki je v letu 1925 (in 1926) prizadela Slovence in infrastrukturo.¹⁵

Poročila o škodi v Murski Soboti in okolici so navajala različne številke, gibale so se od približno 5 do 10 milijonov dinarjev: »Vse podrobnosti grozotne katastrofe v Prekmurju se ne dajo popisati, kakor se tudi zaenkrat še ne da oceniti škode, ki gre v milijone.«¹⁶ Domoljub je škodo ocenil na 8 do 10 milijonov dinarjev.¹⁷ Lokalni časopis Mörzska krajina pa je škodo ocenil na 12 milijonov dinarjev: »Po doszédásnyoj cenitvi je szkúpne skode v M. Soboti okroglo 12 millijonov dinárov. Natö je prišlo od vláde 10.000 dinárov zaszilne podpore, ki je tem potrebnésim raztálana. Vendar verjetno léko, ka je tö szamo za prvo pomöcs dárovita isztinszka podpora sze neböde dugó müdíla.«¹⁸

Slika elementarnih nesreč (Hinko Smrekar)

¹⁵ Ilustrirani Slovenec, 3. 4. 1927, str. 112.

¹⁶ Domovina, 20. 11. 1925, str. 6.

¹⁷ Domoljub, 26. 11. 1925, str. 520.

¹⁸ Mörzska krajina, 22. 11. 1925, str. 2.

Se je pa lokalna oblast podvizala pri enkratni denarni pomoči – tako mariborski veliki župan dr. Otmar Pirkmajer (Pirkmayer) z najnujnejšo denarno podporo,¹⁹ v Beogradu pa sta poslanca dr. Ljudevit Pivko in dr. Gregor Žerjav takoj predložila nujen zakonski predlog, s katerim sta zahtevala deset milijonov dinarjev.²⁰ Pomožni sklad za oškodovance po poplavi v mariborski oblasti je prav tako sprejemal donacije: »*Dári sze szprijmajo pri prisztójnih sreskih poglavarji kak predsednikih szreskih pomožnih odborov in pri velikem župani mariborszke oblászti kak predsedniki oblasztnoga pomožnega odbora.*»²¹ Pri Prekmurski banki s sedežem v Murski Soboti pa so poplavljenecem ponudili 10-% posojilo glede na vrednost (škodo) za dobo enega leta.²² Prihajalo je tudi do okoriščenja z naravno nesrečo. Tako so poročali, da je eden od meščanov (*pörögar*) na občinskem uradu v Murski Soboti prijavil škodo v višini 5000 dinarjev (*pétjezero skode*), v resnici pa naj bi imel škode zaradi poplavljenih kleti le za 500 dinarjev (*pétszto dinárov*). Do takih nepravilnosti je prihajalo tudi zato, ker komisija škode ni preverjala na samem kraju.²³ Zelo redkim v Murski Soboti je bilo znano, kdo je dobil državno pomoč in koliko. Dijaški dom Martinišče ni v dneh po poplavi dobil še ničesar, čeprav je njegov ravnatelj pozival k donacijam.²⁴

Ker je v letih med obema svetovnima vojnama največ prebivalcev v Murski Soboti in okolici živelo od kmetijstva, je bila škoda toliko večja. Leta 1931 se je v Murski Soboti 31,3% prebivalcev ukvarjalo s kmetijstvom (obdelovanje njivskih površin, živinoreja). Od 449 prizadetih družin in posameznikov v mestu jih je bilo takrat 50 posestnikov, večjih kmetov (v mestu so jih imenovali pavri) s 175 družinskimi člani. Bili so tudi lastniki hiš (zvečine zidanih) s pripadajočim gospodarskim poslopjem, v katerem so bili hlevi s kravami in konji, zraven pa še svinjaki z do desetimi svinjami.²⁵

V Poročilu o povodnji je zabeleženo, da je bilo poškodovanih kar 285 hiš oziroma domovanj s 1601 družinskimi člani²⁶ oziroma odškodninskimi upravičenci. Približna škoda je znašala 7.387.612,00 dinarjev. Poklicna in socialna struktura oškodovancev je bila raznovrstna. Med temi so bili domala vsi: uradniki, obrtniki, zdravniki, učitelji, trgovci, hotelir, lekarnar, tovarnar, oficirji itd.²⁷ »*Trgovcu Čehu, glavnemu založniku tobaka, je voda premočila vse tobak, tako, da je čez en milijon*

¹⁹ Sam je takoj nakazal 5000 Din za prehrano najbolj prizadetim v prvi noči v Murski Soboti (Jutro, 13. 11. 1925, str. 6).

²⁰ Domovina, 20. 11. 1925, str. 6 in Slovenski narod, 15. 11. 1925, str. 4.

²¹ Mőrszka krajina, 29. 11. 1925, str. 3.

²² Prav tam, 9. 11. 1925, str. 2.

²³ Prav tam, 6. 12. 1925, str. 1.

²⁴ Slovenec, 19. 11. 1925, str. 4.

²⁵ Borut Brumen: Na robu zgodovine in spomina: urbana kultura Murske Sobote med letoma 1919 in 1941 (dalje Brumen, Na robu zgodovine), Murska Sobota 1995, str. 104–105.

²⁶ Leta 1910 Murska Sobota beleži 2748, leta 1927 že 3474 in 1931. leta 3571 prebivalcev; Brumen, Na robu zgodovine, str. 21, 23–24.

²⁷ Prav tam, str. 108–109.

*dinarjev škode. Izvozni tvrdki živine in mesa Benko je voda zalila vsa skladišča. Gojence Martinišča je voda dobila med kosilom in so jih morali s čolni prepeljati na varno. Vsa nabrana živila je voda uničila, tako da so dijaki morali domov k staršem.*²⁸ Ravnatelj dijaškega doma Martinišče Jožef Radoha je na bralce Domoljuba nekaj dni po poplavi naslovil prošnjo za pomoč petdesetim dijakom soboške gimnazije, saj je voda zavodu uničila vso zalogo živil, utopila pet svinj, vso perutnino, podrla kuhinjski zid in razdrila štedilnik, odnesla kuhinjsko posodo, vsa drva, dvignila tla v obednici. Oskrba za dijake je bil dotlej brezplačna ali le za malenkostno plačilo. Število dijakov pa se bo zaradi poplave zdaj povečalo, ker se je mnogim od njihovih družin porušilo več hiš. Ravnatelj svojo prošnjo končuje z besedami: »Iz vseh navedenih razlogov se obračamo na vsa plemenita slovenska srca, da olajšajo nesrečni položaj najbednejših dijakov. Blagohotne prispevke sprejemajo vsi slov. kat. listi in ravnateljstvo zavoda 'Martinišče' v Murski Soboti.«²⁹

Najbolj oškodovani pa so bili posestniki, kajžarji in najemniki (»arendaši«).³⁰ Slednji so kot bivši hlapci in dekleta spadali v najnižji socialni razred v mestu, živeli so v naselju Turopolje in v glavnem prejemali socialno podporo (86 jih ni imelo ne lastnine ne dela). Ob poplavi so popisali 149 najemnikov (s 487 družinskimi člani), a si je od tega – poleg najemnikov brez dela in lastnine – 51 služilo kruh kot najemna delovna sila pri obrtnikih, 12 pa pri pošti in železnici. Kajžarji ali »želarji«, ob poplavi jih je bilo prizadetih 109, so bivali v majhnem, skromnem domovanju iz lesa, obdelovali so oral do dva zemlje, imeli do tri prašiče ali celo kravo. Imeli so številne družine, iz katerih so pozneje mnogi hodili na sezonska dela v tujino.³¹

Še en sloj je v Prekmurju čutil precejšnje posledice povodnji. Primorski kolonisti iz Be(s)nice pri Dolnji Lendavi dobro leto po poplavi v dopisu 16. novembra Domovini sporočajo, »da se nahajajo med Muro in Lendavo, ki ju prav radi obiščeta ter napravita mnogo gorja.«³² Ker so prebivali na močvirnem območju, so zaprosili, da jim iz državnih sredstev zgradijo rešilni most čez Ledavo. V štirih letih so imeli že štiri poplave in vsakokrat so morali z živino in ljudmi ostati v valovih, dokler ni voda odtekla, kar je trajalo po več dni. Tudi sicer in upravičeno so na veliko bentili čez oblast in pristojne.³³ V času poplav pred letom dni so tudi kolonisti v Dolnjem Lakošu, Tepišovcih in zaselku Trije mlini (Trimlini) splezali na strehe, ker je voda vdrla v vse hiše. Pomagali so jim vojaki, sreski poglavar³⁴ pa je ukrenil vse potrebne, da bi dobili ljudje iz kolonije s čolni živila.³⁵

²⁸ Domoljub, 19. 11. 1925, str. 503.

²⁹ Prav tam, 26. 11. 1925, str. 519; Slovenec, 19. 11. 1925, str. 4.

³⁰ Brumen, Na robu zgodovine, str. 107–108.

³¹ Prav tam, str. 106.

³² Domovina, 25. 11. 1926, str. 8.

³³ Prav tam, 25. 11. 1926, str. 8.

³⁴ Murskosoboški srez z Gašperjem Lipovškom je pričel uradovati 1. junija 1924, za njim še dolnjelendavski srez z Matkom Kandričem; Miroslav Kokolj: Prekmurski Slovenci od narodne osvoboditve do nacistične okupacije: 1919–1941 (dalje Kokolj, Prekmurski Slovenci), Murska Sobota, str. 30.

³⁵ Jutro, 15. 11. 1925, str. 4.

Poslanec dr. Josip Hohnjec je imel 17. novembra 1925 v Narodni skupščini govor. Omenil je neregulirane reke v Sloveniji in povedal, da so bili načrti za regulacijo že zdavnaj izdelani, a del niso izvajali. Poljski pridelki, ki jih niso spravili, so bili zaradi povodnji uničeni, zimske setve preplavljene in zasute, veliki kompleksi vinogradov pa popolnoma uničeni. Povedal je, da je bilo Prekmurje podobno obširnemu jezeru, iz katerega so štrlele kvišku hiše oziroma le njihove strehe. Dodal je tudi, da je bilo v Sloveniji za več sto milijonov dinarjev škode (!), medtem ko je prva nujna državna pomoč znašala 25 milijonov dinarjev.³⁶ »Vprašanje večnih poplav je za Slovence vprašanje moralnega prestiža, ker res ne gre, da imamo rečni sistem brez regulacije, kakor narod v necivilizirani Afriki. Regulacija slovenskega rečnega sistema se mora torej rešiti na sistematičen način in to v najkrajšem času,« je zapisal Slovenski narod tri dni po poplavi.³⁷ Največ puščic je letelo na Stjepana Radića: »Radićeva vlada nima srca za kmeta. Cele občine, celi okraji in cele pokrajine so bile pod vodo, a ubogi ljudje, ki so v nekaterih krajih izgubili vse svoje imetje, še niso dobili niti pare podpore. Vse je propadlo, propadla so živila, propadla je živina, a vlada se ne zgane ...«³⁸ Jeza nad politiki je bilo toliko večja, ko se je koncem leta pisalo o davčnih bremenih, ki so po žepih najbolj udarila Slovence: »Ko slovenski davkoplačevalec plača 100 Din, plača davkoplačevalec na Hrvatskem in v Slavoniji 57 Din, v Bosni 38 Din, v Srbiji 33 Din in v Dalmaciji 31. Din.«³⁹ Na problem višine davkov so opozarjali tudi slovenski poslanci v Beogradu: »... orjaški boj naših poslancev za olajšanje davčnih bremen ... /.../. Slovenija plačuje šestino vseh državnih direktnih davkov.«⁴⁰ Očitki o mačehovskem odnosu do Slovenije niso ponehali: »Naša slavna centralistična vlada (Pašić-Radić-Pucelj) je pa nakazala za povodenj v celi državi 6 milijonov dinarjev. Koliko jih bo dobilo Prekmurje, si pri centralistično Pašić-Radićevo ljubezni za Slovenijo lahko mislimo.«⁴¹ Škoda se je namreč samo v Murski Soboti tisti hip ocenjevala na 10 milijonov dinarjev. V času objave tega zapisa se voda v Murski Soboti še ni umaknila in velik del kletnih prostorov je še bil zalit.

Državna podpora je prišla decembra 1925 v Mursko Soboto za tiste, ki so imeli delno ali v celoti podrte hiše. Podpora posamezniku je znašala 3000 dinarjev, a pod pogojem, da se je upravičenec zavezal, da bo hišo obnovil ali na novo postavil do junija v naslednjem letu.⁴² Vseeno z razporeditvijo finančne pomoči niso bili zadovoljni niti Prekmurci niti slovenska politika. Mariborska oblast je v Sloveniji (in v celotni državi) utrpela največ škode, višina pomoči, ki jo je prejela, pa ni zadoščevala niti za celoten srez niti za samo Prekmurje. Oblastnikom se je očitalo, da gre pri dodeljevanju pomoči kot za metanje kosti lačnim (*edna csonta za gláden*

³⁶ Slovenski gospodar, 26. 11. 1925, str. 1.

³⁷ Slovenski narod, 14. 11. 1925, str. 1.

³⁸ Slovenski gospodar, 10. 12. 1925, str. 2.

³⁹ Domoljub, 3. 12. 1925, str. 533.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Prav tam, 10. 12. 1925, str. 554.

⁴² Mörzska krajina, 13. 12. 1925, str. 3.

želodec i Prekmurje).⁴³ Ob visokih davkih in splošnem stanju v Prekmurju v letih 1925–1926 so olja na ogenj prilili še rubežniki. V soboškem srezu kot tudi v drugih srezih na območju Mariborske oblasti je v tem času prišlo do velikega števila t. i. eksekucij premičnin in nepremičnin. Marca 1926 je bil v Razglasih delegacije ministrstva financ v Ljubljani objavljen izkaz mobilarnih in imobilarnih eksekucij, ki so bile izvedene leta 1925 v Sloveniji zaradi zaostankov na direktnih davkih. Skupaj je bilo 19 območij davčnega oblastva, na območju Murske Sobotice so razposlali kar 39.706 t. i. opozoritvenih položnic od vseh 436.145 v devetnajstih območjih. V Murski Soboti so izvedli do konca leta 1925 834 rubežev, v Celju 6275, v Ljubljani (mesto) 1358, v njeni okolici 3694, največ pa v Mariboru – kar 6922. Nepremičninskih rubežev je bilo v Murski Soboti od skupno 292 »le« pet, največ pa v Ljubljani (56), nekaj manj v Mariboru (46).⁴⁴

Kljub žalostni podobi, ki je zajela osrednje prekmursko mesto, je bilo decembra speljano t. i. Mikloševo senje, sejem ob sv. Miklavžu, in tudi železniška povezava med Ormožem in Mursko Soboto je obratovala v ta namen (sejem je potekal v ponedeljek, 7. decembra).⁴⁵ Obisk je bil kljub hudemu mrazu precejšen, na *Miklosovo szenye* so prignali kar 65 konjev (prodali so jih 38), 327 glav živine (prodali so je 225 glav) in – kot piše lokalni časopis – tudi ena koza se je prodala.⁴⁶ Mesto se je počasi postavljalo na noge, prebivalce je motilo le, da so ponekod še stale ovire ali barikade, postavljene v času črpanja vode iz občinskih hiš. Tak primer je bil v Cvetni (Bokor) ulici, kjer so prebivalci ob prihodu domov v neosvetljenem delu pogosto trčili ob te barikade in se poškodovali. V časniku se tako ogorčeno sprašujejo, kaj vse se jim lahko dogodi in da se lahko ob vsesplošnem preklinjanju spotaknejo kot kak zajec.⁴⁷

Povodenj pa je kljub veliki škodi pozitivno vplivala na spremembe v urbanizaciji samega mesta. Za gradbeni ter gospodarski razcvet sta bili dotlej najbolj pomembni cestna in železniška povezava: izgradnja t. i. veržejskega mostu čez Muro pri Dokležovju leta 1922 ter železnica, ki so jo slavnostno odprli 22. novembra 1924.⁴⁸ Novembrska poplava leta 1925 je pod vodo spravila celotno mesto razen dela Cerkvene ulice in železniške postaje. V Mali Kaniži je voda segala do streh in porušila enajst hiš. Mala Kaniža je domala izginila pod vodo. Tam so bile hiše revnejših slojev postavljene iz blata, ki jih je voda tekom dneva razmočila in izpodjedla in se jih je že na začetku zrušilo devet.⁴⁹

⁴³ Prav tam, 20. 12. 1925, str. 1.

⁴⁴ Primerjava: na območju Ljubljana, mesto 11.394, v njeni okolici pa 28.694. Največ so jih razposlali v Mariboru (50.965), nekaj manj pa v Celju (50.490). Gl.: Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani. Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti. V Ljubljani, dne 3. marca 1926, str. 118; dostopno SISTORY:ID:216.

⁴⁵ Mörszka krajina, 6. 12. 1925, str. 3.

⁴⁶ Prav tam, 13. 12. 1925, str. 3.

⁴⁷ ... *prekobicne sze kak závec, preklinya tő razszvetlávo, ali bole povedano obsinszki urad zavolo toga barikáda ...* (Mörszka krajina, 20. 12. 1925, str. 1).

⁴⁸ Kokolj, Prekmurski Slovenci, str. 181.

⁴⁹ Jutro, 14. 11. 1925, str. 6.

Dve leti po poplavih je mesto s pomočjo državne podpore (že) dobivalo novo infrastrukturo in podobo, edino pri celostnem videzu mesta je prihajalo do neso- glasij. Mnogi so namreč opozarjali, da zaradi nenačrtnega razvoja oziroma sanacije mesta le-to nima ne trga ne pravega središča in bi za nadaljnja dela bil zaželen tudi »umetnik«, ki bi naredil »plan« izgradnje.⁵⁰ Železniška povezava je spet stekla 28. novembra 1925 (proga med Ljutomerom in Mursko Soboto). Tudi pošta (ambu- lanca) na relaciji Maribor–Hodoš je začela delati.⁵¹ Pričakovanja Sobočanecv glede izboljšanja infrastrukture ter v zvezi z elektrifikacijo mesta so bila precejšnja: »*Ve- lika tesnoba je na sobočkom kolodvoru. Gda malo več blaga pride, že nega mesta, kam bi ga spravili. Treba misliti na razširitev kolodvora. Či se ednok odpre promet z Mad- žarsko in Češkoslovaško, te vlaki ne do imeli mesta na našem kolodvoru.*«⁵² 23. de- cembra 1926 je v Murski Soboti zasvetila prva električna žarnica (pred tem so uporabljali svetilke s karbidom in petrolejem, op. D. K.) po načrtih Siemensove podružnice v Zagrebu; sledilo je slavje in zvonik katoliške cerkve sv. Nikolaja so celo osvetlili. Elektrifikacija je bila predvsem zasluga župana in industrialca Josipa (Jožefa) Benka in leta 1928 beležijo v Murski Soboti že 285 električnih priklo- pov.⁵³ Navdušenje nad električno energijo je bilo veliko: »*Elektrika je prišla v iz- tinszko fazo, na podlagi pogovora med M. Sobotov i Fallszkov elektrarnov. Med ednin letom je M. Sobota z elektrikov razsvetlena.*«⁵⁴

Sredstva za obnovo poplavljenih območij so v državi zbirali še lep čas, v avgustu in septembru 1926 so spet nastopile poplave, a tokrat ob Savinji, Dravi in Muri s pritoki ter ob Gradaščici in Poljanski Sori, pa tudi jug Ljubljane je bil poplavljen. Uradni list Narodne vlade SHS v Sloveniji je tako 20. oktobra 1926 objavil, da je prodajna vrednost poštne znamke zvišana od 1. novembra dalje v korist poplav- ljencev, in sicer pri vseh poštne znamkah ter dopisnicah tedanje emisije. To se je izvedlo s prenatiskom na znamkah in dopisnicah. Znamka, ki je bila prej vredna 0,25 dinarja, je bila vrednostno zvišana za 25 par, v glavnem pa se je vsem znamkam zvišala vrednost za 25 par do enega dinarja.⁵⁵ Uradni list je 1. oktobra 1927 objavil uredbo o prispevkih za regulacije Mure oziroma za popravilo obrežnih vodnih stavb v višini 500.000 dinarjev ter več deset tisoč dinarjev za melioracije oziroma izboljšavo nasipov v lendavskem okolišu.⁵⁶

Postopoma se je Murska Sobota prelevila v mesto, ki svoje »secesijske« podobe ni spremenilo vse do konca druge svetovne vojne. Svojevrsten pečat ter gospodarski zakon so mestu prinesli finačniki in industrialci (Geza Hartner – lastnik Prekmur-

⁵⁰ Brumen, Na robu zgodovine, str. 22–23.

⁵¹ Slovenec, 29. 11. 1925, str. 4.

⁵² Domovina, 4. 11. 1926, str. 5.

⁵³ Brumen, Na robu zgodovine, str. 23, 36.

⁵⁴ Mörszka krajina, 13. 12. 1925, str. 3.

⁵⁵ Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani. Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti. V Ljubljani, dne 20. oktobra 1926, str. 678; dostopno SISTORY:ID:216.

⁵⁶ Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani. Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti. V Ljubljani, dne 1. oktobra 1927, str. 683; dostopno SISTORY:ID:217.

ske banke, Josip Benko s svojo mesarijo, Janez Cvetič s tovarno perila, Izidor Hahn s tiskarno in knjigovoznico idr.). Mesto se je razvijalo kot eno uspešnejših v Dravski banovini. Radikalni posegi v samo mestno podobo so stekli šele po drugi svetovni vojni (med njimi rušenje sinagoge leta 1954). Povojno Mursko Soboto je zajel – tako kot druga večja mesta v tistih letih – pospešen industrijski razvoj, zaradi katerega se je vanjo priseljevalo vse več delovne sile. Novim razmeram se je prilagajala tudi arhitektura, ki jo nepoznavalci pogosto označujejo kot enolično socialistično. V samem mestnem jedru so zrasi lični le nekaj nadstropni bloki, v naslednjih desetletjih pa se je gradnja modernih blokov širila na obrobje mesta.

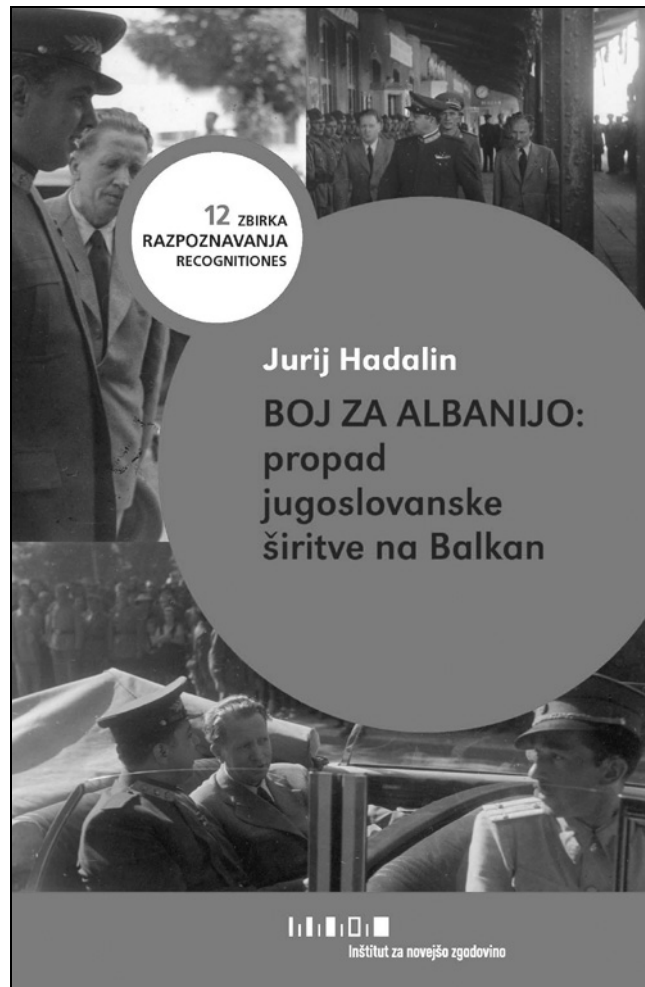
Darja Kerec

THE PREKMURJE VENICE OF 1925

S u m m a r y

Since 11 November 1925 the Slovenian newspapers kept reporting on severe floods, mostly ravaging the area governed by the Maribor county. The breaking news were all the more shocking since in only a few hours the water flooded the towns in the Prekmurje region. Murska Sobota saw the worst of it, as it was, just as before 1924, isolated from the rest of the Slovenian territory when the railroad connection was severed. The deluge claimed the lives of »only« three people in Murska Sobota or the Prekmurje region, which is a surprisingly modest number, taking into account the fact that in just over two hours water flooded the houses all the way to their roofs, climbing to two meters and more. Dozens of farm animals drowned, and stored crops were ruined because the water flooded the basements and remained there for a week or more, as it could not be pumped out of every cellar at once. Two poorest parts of Murska Sobota were worst off, since the houses there were made of mud and they collapsed. Around 150 people made a temporary home in railway carriages, and a soup kitchen was organised. The houses of settlers in the more remote areas around Dolnja Lendava were also flooded. The wealthier, the small-trade plants, stores and public facilities also suffered. The distribution of financial aid turned out to be most problematic. The local authorities – despite their constant appeals to Belgrade (as well as Ljubljana and Maribor) – were not able to ensure the resources quickly enough. The anger of the local population even mounted in light of the taxes and seizures in 1925 and 1926. They felt neglected by the central authorities, even though the Maribor mayor Otmar Pirkmajer and members of parliament Ljudevit Pivko and Gregor Žerjav in fact invested much effort in solving the situation. Furthermore, the Slovenian newspapers with their consistent reports on the developments in Prekmurje and appeals to their readers managed to collect some funds and other aid. The army and volunteers took part in the elimination of damage, which was ultimately estimated at as much as 12 million dinars. The locals could acquire loans, but nothing much changed for the average population. Better times came in the second half of the 1920s, more precisely in the 1930s when the local notabilities invested their own resources in industrial development, providing employment to the Prekmurje population and making better life possible. The deluge turned out to be an opportunity to renew the city. Electrification followed and new, very strict town planning rules were put in place.

Zbirka *Razpoznavanja/Recognitiones*

Inštitut za novejšo zgodovino

444 strani

Cena 28,00 EUR